

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย กำลังอยู่ในยุคการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจและต้องเผชิญกับแรงกดดันของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก อันได้แก่ การปกครองแบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น การเคารพสิทธิมนุษยชน และคุณภาพชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน การปรับภาคราชการในภาวะเศรษฐกิจวิกฤติทางเศรษฐกิจ และมาตรการปรับลดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรภาครัฐ ซึ่งเป็นการพัฒนาปรับปรุงในแต่ละด้านอย่างเร่งด่วน การที่ภาครัฐขาดความสามารถในการบริหารจัดการ และความไม่สามารถปรับตัวให้ทันในการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของภาครัฐได้นำมาสู่ปัญหาและภาวะวิกฤติของประเทศ ได้แก่ ปัญหาการว่างงาน วิกฤตทางเศรษฐกิจ ตลอดจนผลกระทบทางด้านสังคม เป็นต้น จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ภาครัฐต้องปฏิรูประบบบริหารภาครัฐทั้งระบบ เพื่อพลิกฟื้นให้ภาครัฐเป็นพลังที่สำคัญในการสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้พัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน (กรมวิชาการ, 2540)

การจัดการศึกษาเป็นสิ่งที่ภาครัฐให้ความสำคัญ ดังที่เห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษา และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งได้ประกาศให้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 และปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในด้านศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ (กรมวิชาการ, 2540) การปฏิบัติการศึกษารุ่นนี้ นอกจากจะเน้นการปฏิรูประบบและกระบวนการจัดการศึกษาแล้วยังเน้นในส่วนที่เป็นแนวทาง หลักการ โครงสร้าง และระบบบริหารให้เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุน การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือคุณภาพทางการศึกษาด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดสาระการปฏิรูปให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เป้าหมายและหลักการ สิทธิและโอกาส ระบบการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา โครงสร้าง การบริหารการจัดการคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณ

ทางการศึกษาและสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นการปฏิรูปเพื่อให้มีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดมาตรฐานการศึกษาและการจัดระบบประกันคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา ยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานและพัฒนาครูคุณภาพและบุคลากรทางการศึกษา ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 3-4)

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยทั่วไปแล้วผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นผู้นำภายในหน่วยงานของตน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะแสดงบทบาท ของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำ คือผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้จัดรูปแบบงาน และรับผิดชอบโดยจัดรูปงานให้สำเร็จลุล่วงตามภารกิจของตน เป็นผู้สื่อความหมาย เนื่องจากต้องอยู่ท่ามกลางบุคคลทั้งหลายภายในสถานศึกษา ต้องใช้สื่อสารหรือสื่อความหมายกับผู้ร่วมงานเพื่อให้สถานศึกษาบรรลุตามเป้าประสงค์ เป็นผู้นำทางการศึกษา แสดงบทบาทของผู้นำทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการสอน การร่วมกับสมาคมวิชาชีพ หรือรอบรู้ทันเหตุการณ์เกี่ยวกับแนวคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษา และจำเป็นต้องเป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อให้งานทั้งหลายที่ทำอยู่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยรู้จักใช้อำนาจหน้าที่ด้วยความเหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษามีงานที่จะต้องทำมากมาย เพราะสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่จึงผูกพันกับการเรียนการสอน แต่จะทำหน้าที่เพียงบริหารอย่างเดียวไม่ได้ งานของผู้บริหารสถานศึกษายังต้องประกอบไปด้วยงานที่เป็นแบ่งไปตามลักษณะของงาน คืองานวิชาการ งานงบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป จากปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาดขวัญกำลังใจและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรในสถานศึกษา เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นมีบทบาทและเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานและเป็นผู้ริเริ่มกิจการต่าง ๆ ไปสู่การปฏิบัติมีอำนาจในการตัดสินใจและปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายขององค์กร เป็นผู้ประสานทรัพยากรในหน่วยงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เป็นกลไกสำคัญในการกำกับ ติดตาม และนิเทศการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา และเป็นผู้บ่งชี้ความสำเร็จขององค์กร ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมงาน หน่วยงาน องค์กร ชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ ดังที่ ธงชัย สันติวงษ์

(2530, หน้า 410) กล่าวว่า พฤติกรรมผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ขององค์การ ผู้นำที่ไม่มีความสามารถย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของคณาจารย์ต่าง ๆ และจะเป็นผลทำให้งานด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้นำที่มีความสามารถอาจจะมีผลทำให้เปลี่ยนลักษณะของคณาจารย์ให้กลับกลายเป็นกลุ่มที่มีความขยันขันแข็ง และช่วยให้องค์การประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารจึงมีความสัมพันธ์กับคุณค่าของงานและคุณภาพขององค์การที่จะสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสต็อกคิล (Stogdill, 1974, pp. 74-75) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำที่ดีไว้ 4 ประการ ได้แก่

- 1) คุณลักษณะด้านกายภาพ 2) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ 3) คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงาน
 - 4) คุณลักษณะด้านสังคม และ สูเมรี จันทรหอม (2538, หน้า 9-16) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำไว้ 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการตัดสินใจ 2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) ความรับผิดชอบ 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ความกระตือรือร้น 6) ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร 7) มนุษยสัมพันธ์ 8) คุณธรรมและจริยธรรม 9) ระเบียบวินัย 10) บุคลิกภาพ และด้านคุณลักษณะวิชาชีพ ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา 3) ความสามารถในการวางแผน 4) ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี 5) ความสามารถในการมอบหมายงาน 6) ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล 7) ความสามารถในการบริหารงบประมาณ 8) ความสามารถในการบริหารงานงบประมาณ 9) ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน 10) ความสามารถในการบริหารคุณภาพ
- จะเห็นว่าคุณลักษณะของผู้นำของผู้บริหารเป็นลักษณะของผู้นำในความสามารถที่จะนำกลุ่มทำกิจกรรม นำบุคคลให้ปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

สภาพและสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่มีงานหลากหลายครอบคลุมทั้งจังหวัดและอำเภอ ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ จึงต้องใช้ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารที่มีคุณลักษณะการเป็นผู้นำสูง และจากการสัมมนาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา พบว่ามีปัญหาสำคัญบางประการที่เกี่ยวข้องกับผู้อำนวยการโรงเรียน คือ การปฏิบัติงานยังไม่คล่องตัว ไม่ยึดหลักการบริหาร มีการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้อง และมีการประสานงานน้อย ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความขัดแย้งในองค์การ ขาดความร่วมมือระหว่างผู้บริหารกับผู้ร่วมงาน หรือระหว่างผู้ร่วมงานกันเอง ผู้ร่วมงานไม่มั่นใจในผู้บริหาร ขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน และผู้บริหารไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

จากบทบาทภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีความหลากหลาย มีปริมาณงานมาก การบริหารงานมีความยุ่งยาก มีความสลับซับซ้อนของงานสูง อีกทั้งมีหน่วยงาน

ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ ประกอบกับมีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างการบริหาร บุคลากร วิธีการดำเนินงานขององค์กร โดยผู้บริหาร ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่จะดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ตามที่ได้รับมอบหมายในด้านการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม ดำเนินงานและบริหารงานในรูปคณะกรรมการ ซึ่งการดำเนินงานต่าง ๆ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ อีกทั้งผู้บริหารควรมีลักษณะ ที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหน้าที่ความรับผิดชอบ โครงสร้างและรูปแบบการบริหาร ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเขตตรวจราชการที่ 3 รวมทั้งผู้ครองตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา สำหรับใช้เป็นข้อมูลพัฒนาตนเองหรือพิจารณาส่งบุคคลในตำแหน่งดังกล่าวเพื่อเข้ารับการพัฒนาอบรม เพื่อความเป็นผู้บริหารที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา และชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ยอมรับถึงศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามเพศ
3. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน
4. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา
5. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประเภทสถานศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาค้นคว้าอาจเป็นประโยชน์ต่อเขตตรวจราชการที่ 3 รวมทั้งผู้ครองตำแหน่งผู้บริหารในหน่วยงานดังกล่าว สำหรับใช้เป็นข้อมูลพัฒนาตนเองหรือพิจารณาส่งบุคคลในตำแหน่งดังกล่าวเพื่อเข้ารับการพัฒนาอบรมเพื่อความเป็นผู้บริหารที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา และชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ยอมรับถึงศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

คำถามในการวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 อยู่ในระดับใด
2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามเพศ แตกต่างกันหรือไม่
3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกันหรือไม่
4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามวุฒิการศึกษา แตกต่างกันหรือไม่
5. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประเภทสถานศึกษา แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามเพศ แตกต่างกัน
2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน แตกต่างกัน
3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามวุฒิการศึกษา แตกต่างกัน
4. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำแนกตามประเภทสถานศึกษา แตกต่างกัน

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิดของ สต็อกคิล (Stogdill, 1974, pp. 74-75) ที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้นำไว้ว่า ประกอบด้วยคุณลักษณะด้านกายภาพ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงาน และคุณลักษณะด้านสังคม และจากการวิจัยเรื่องคุณลักษณะผู้นำของศึกษานิเทศก์อำเภอของ สุเมธี จันทร์หอม (2538, หน้า 9-16) ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำไว้ 2 ด้านคือ ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการตัดสินใจ 2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) ความรับผิดชอบ 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ความกระตือรือร้น 6) ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร 7) มนุษยสัมพันธ์ 8) คุณธรรมและจริยธรรม 9) ระเบียบวินัย 10) บุคลิกภาพ และด้านคุณลักษณะวิชาชีพ ประกอบด้วย

- 1) วิสัยทัศน์ 2) ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา 3) ความสามารถในการวางแผน
 - 4) ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี 5) ความสามารถในการมอบหมายงาน
 - 6) ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล 7) ความสามารถในการบริหารงบประมาณ
 - 8) ความสามารถในการบริหารงานงบประมาณ 9) ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน
 - 10) ความสามารถในการบริหารคุณภาพและ จ้างลอง นักฟ็อน (2543, หน้า 3-4) ได้กล่าวไว้ว่า
- ผู้บริหารมืออาชีพควรมีลักษณะดังนี้ 1) คุณลักษณะเฉพาะตัว (Character) 2) ทักษะและความรู้
- ความสามารถในการปฏิบัติงาน (Skills and Abilities) 3) ประสบการณ์และผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน
- ที่ผ่านมา (Experience and Achievement)

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะผู้นำทั้ง 2 ด้านคือ

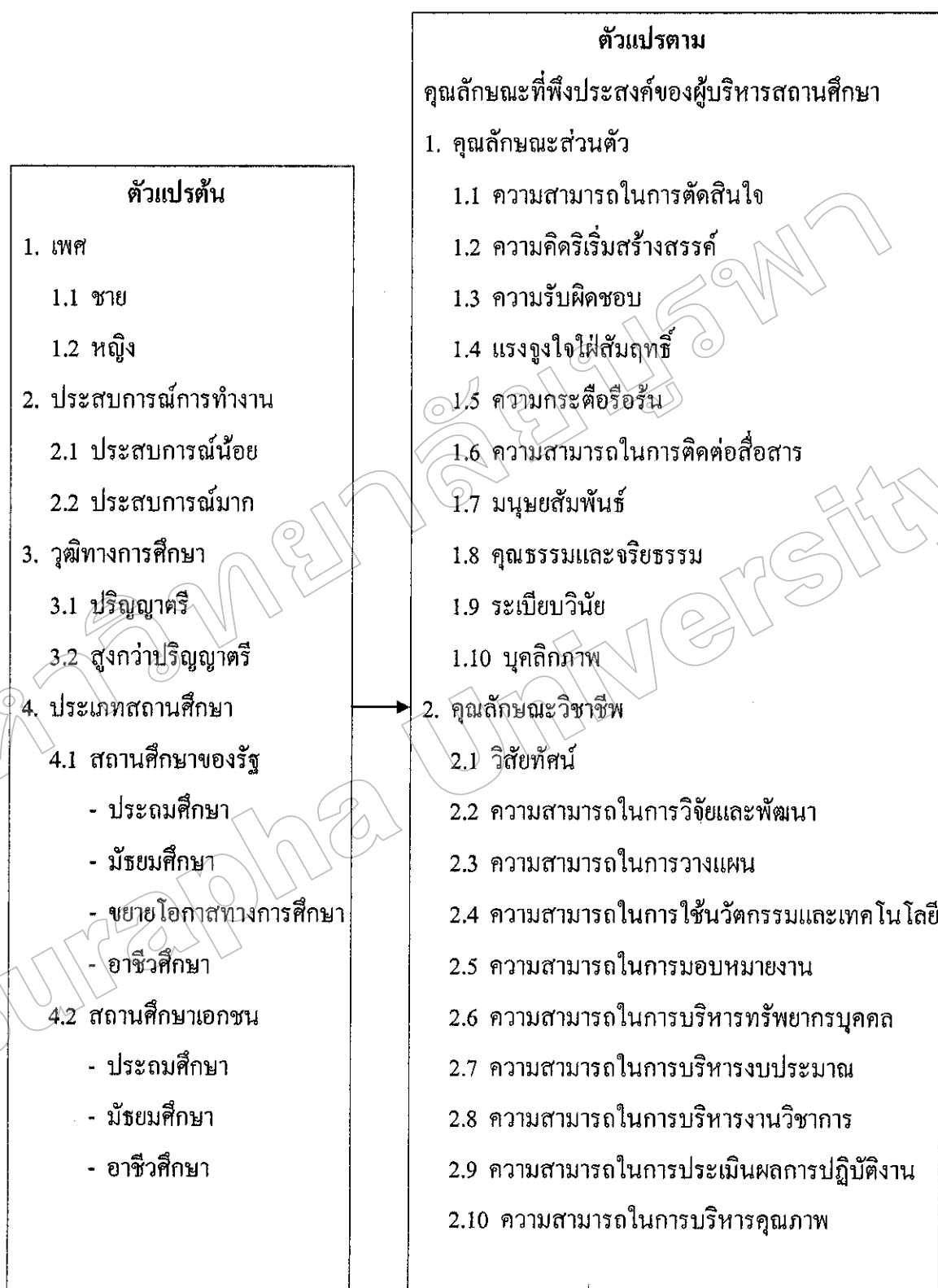
คุณลักษณะส่วนตัว และคุณลักษณะด้านวิชาชีพ เป็นตัวแปรสำคัญ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน

ของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงได้บูรณาการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

จากแนวคิดของ สโตกคิล (Stogdill) สุมริ จันทรหอม และจ้างลอง นักฟ็อน เพื่อใช้ในการวิจัย

โดยศึกษาและเปรียบเทียบจำแนกตามเพศ ประสบการณ์การทำงาน วุฒิการศึกษา และประเภท

ของสถานศึกษา ซึ่งได้กรอบความคิดดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาสาระของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของ สโตกคิล (Stogdill, 1974, pp. 74-75) และบูรณาการคุณลักษณะผู้นำรายงานวิจัยของ สุเมธี จันทร์หอม (2538, หน้า 9-10) ได้ 2 ด้าน คือคุณลักษณะส่วนตัว ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการตัดสินใจ 2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 3) ความรับผิดชอบ 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ความกระตือรือร้น 6) ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร 7) มนุษยสัมพันธ์ 8) คุณธรรมและจริยธรรม 9) ระเบียบวินัย 10) บุคลิกภาพและคุณลักษณะวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา 3) ความสามารถในการวางแผน 4) ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี 5) ความสามารถในการมอบหมายงาน 6) ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล 7) ความสามารถในการบริหารงบประมาณ 8) ความสามารถในการบริหารงานงบประมาณ 9) ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน 10) ความสามารถในการบริหารคุณภาพ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 13 เขตพื้นที่การศึกษา คือ สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี เขต 1, เขต 2, เขต 3, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดระยอง เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดตราด, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดสระแก้ว เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 2,645 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 จำนวน 335 คน ซึ่งได้จากประชากรโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามประเภทสถานศึกษา

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย

3.1.1 เพศ

3.1.1.1 ชาย

3.1.1.2 หญิง

3.1.2 ประสบการณ์การทำงาน

3.1.2.1 ประสบการณ์น้อย

3.1.2.2 ประสบการณ์มาก

3.1.3 วุฒิทางการศึกษา

3.1.3.1 ปริญญาตรี

3.1.3.2 สูงกว่าปริญญาตรี

3.1.4 ประเภทสถานศึกษา

3.1.4.1 สถานศึกษาของรัฐ

3.1.4.1.1 ประถมศึกษา

3.1.4.1.2 มัธยมศึกษา

3.1.4.1.3 ขยายโอกาสทางการศึกษา

3.1.4.1.4 อาชีวศึกษา

3.1.4.2 สถานศึกษาเอกชน

3.1.4.2.1 ประถมศึกษา

3.1.4.2.2 มัธยมศึกษา

3.1.4.2.3 อาชีวศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
เขตตรวจราชการที่ 3 แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

3.2.1 คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่

3.2.1.1 ความสามารถในการตัดสินใจ

3.2.1.2 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3.2.1.3 ความรับผิดชอบ

3.2.1.4 แรงจูงใจไม่ล้มเหลว

3.2.1.5 ความกระตือรือร้น

3.2.1.6 ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร

3.2.1.7 มนุษยสัมพันธ์

3.2.1.8 คุณธรรมและจริยธรรม

3.2.1.9 ระเบียบวินัย

3.2.1.10 บุคลิกภาพ

3.2.2 คุณลักษณะวิชาชีพ ได้แก่

3.2.2.1 วิสัยทัศน์

3.2.2.2 ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา

- 3.2.2.3 ความสามารถในการวางแผน
- 3.2.2.4 ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี
- 3.2.2.5 ความสามารถในการมอบหมายงาน
- 3.2.2.6 ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล
- 3.2.2.7 ความสามารถในการบริหารงบประมาณ
- 3.2.2.8 ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ
- 3.2.2.9 ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 3.2.2.10 ความสามารถในการบริหารคุณภาพ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความสามารถหรือพฤติกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกที่คาดว่าจะทำให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของตนเองมี ดังนี้

1.1 คุณลักษณะส่วนตัว หมายถึง ความสามารถหรือพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งในวิจัยนี้ประกอบด้วยความสามารถหรือพฤติกรรม ดังต่อไปนี้

1.1.1 ความสามารถในการตัดสินใจ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

1.1.2 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความรับผิดชอบ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและมีวิธีการปฏิบัติงานแบบใหม่

1.1.3 ความรับผิดชอบ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับความเป็นผู้รับผิดชอบต่อหน้าที่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและการรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

1.1.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการให้การยกย่องชมเชย การให้คำแนะนำและให้การปกป้องผู้ร่วมงาน รวมทั้งการสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน

1.1.5 ความกระตือรือร้น หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความตั้งใจ ความมุ่งมั่น และความคล่องแคล่วว่องไวในการปฏิบัติงาน

1.1.6 ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความสามารถในการติดต่อถ่ายทอด และใช้วิธีการที่เหมาะสมในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ร่วมงาน

1.1.7 มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความเป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นกันเอง และเข้ากับผู้อื่นได้

1.1.8 คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความเป็นผู้มีคุณธรรมและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

1.1.9 ระเบียบวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และใช้ระเบียบด้วยความถูกต้องเป็นธรรม

1.1.10 บุคลิกภาพ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความเหมาะสมในการแต่งกาย และความเป็นผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี

1.2 คุณลักษณะวิชาชีพ หมายถึง ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยความรู้ความสามารถในลักษณะดังต่อไปนี้

1.2.1 วิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการวางแผนพัฒนางานของหน่วยงาน

1.2.1 ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการศึกษาค้นคว้าอย่างมีกระบวนการ

1.2.3 ความสามารถในการวางแผน หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติงาน การจัดทำและการใช้แผนเพื่อการปฏิบัติงาน

1.2.4 ความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดหา การให้คำแนะนำปรึกษาและการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมเพื่อการปฏิบัติงาน

1.2.5 ความสามารถในการมอบหมายงาน หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมงาน และการมอบหมายงานที่เหมาะสมให้กับผู้ได้บังคับบัญชา

1.2.6 ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดหาบุคลากรที่เหมาะสม การประเมินผล การปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา

1.2.7 ความสามารถในการบริหารงบประมาณ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการสามารถในการจัดทำแผน การควบคุมแผนงบประมาณของหน่วยงาน

1.2.8 ความสามารถในการบริหารงานวิชาการ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน

1.2.9 ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือและการมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงาน

1.2.10 ความสามารถในการบริหารคุณภาพ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการกำกับ ตรวจสอบการดำเนินการบริหารงานของหน่วยงานอย่างเป็นระบบและคำนึงถึงประสิทธิผลที่มีคุณภาพของหน่วยงาน

2. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ 13 เขตพื้นที่การศึกษา

3. เพศ หมายถึง เพศของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ซึ่งในการวิจัยประกอบด้วย เพศชาย เพศหญิง

4. ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ซึ่งในการวิจัยนี้ประกอบด้วย

4.1 ประสบการณ์การทำงานมาก หมายถึง ระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

4.2 ประสบการณ์การทำงานน้อย หมายถึง ระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 น้อยกว่า 10 ปีลงมา

5. วุฒิทางการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 3 ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็นวุฒิปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

6. ประเภทสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่เป็นของภาครัฐบาลและเอกชน

6.1 สถานศึกษาของรัฐ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และอาชีวศึกษา

6.2 สถานศึกษาของเอกชน ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา

7. เขตตรวจราชการที่ 3 หมายถึง เขตพื้นที่และหน่วยงานซึ่งอยู่ในเขตอำนาจ การตรวจราชการกรมการปกครอง ประกอบด้วย สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 13 เขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี เขต 1, เขต 2, เขต 3, สำนักงาน เขตพื้นที่จังหวัดระยอง เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี เขต 1, เขต 2, สำนักงาน เขตพื้นที่จังหวัดตราด, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว เขต 1, เขต 2, สำนักงานเขตพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี